

# onderstroomboven



Rood  
bonzend  
op harthoogte  
gloeïend  
groeïend  
mij verhouden  
met de ruimte  
word ik een  
bron van  
zijn

Vroeger  
was de zon  
een vrouw

schrijvers en beelders collectief

eMagazine  
nummer 2.0  
21 juni 2013

"Niet pas schreeuwen als je wordt verkracht..."

*Hans Plomp*

"...poezie als de geschreven partituur tot de instrumentale uitvoering, schrijft..."

*Gerbrand Muller*

"...leest voor uit eigen werk..."

*Merapi Obermayer*

"... verwarmen elkaar zielen, zijn licht en vieren overvloed,..."

A<sup>©</sup>

"...ze zijn zeker ook indringend door de krachtige meeslepende muziek..."

*Hein van Elteren*



*Nadja Filtzer*

"... ik kijk even op..."

*Erwin Mulder*



*Frank Lodeizen*

"Hij is helemaal klaar om met je het diepe in te springen en zich over te geven aan de herinneringen van deze oude man..."

*Desirée van Woerden*



*Gerhard Lentink*

"...plaats van vuurtjes doven, wakker..."

*Karin van de Kamp*

"...op het verward dansend uitbreiden naar alle kanten..."

*Ernst du Pon*

"...vergezeld door een poëm..."

*Ewout Storm van Leeuwen*

# Colofon

Onderstroomboven eMagazine 2.0  
21 juni 2013

## Redactie:

*Sarah Morton*  
*Gerbrand Muller* (spookredacteur)  
*Ewout Storm van Leeuwen* (hoofdredacteur)

## Templaat, vormgeving, omslag, afbeeldingen blz 10, blz 24 en blz 32:

©  
A

## Opmaak:

*Ewout Storm van Leeuwen*

## Uitgever:

Artsience  
p/a Wilgenstraat 12, 7975 AZ Uffelte  
06 22331342  
[redactieonderstroomboven@gmail.com](mailto:redactieonderstroomboven@gmail.com)  
ISSN 2214-2878

Advertentietarieven op aanvraag.

Losse nummers € 5,90

Per post € 7,60

Jaarabonnement 4 papieren nummers: € 30,00

U kunt zich opgeven door een mailtje te sturen aan

[redactieonderstroomboven@gmail.com](mailto:redactieonderstroomboven@gmail.com),

en € 30,00 (voor 4 nummers)

of € 7,60 (voor dit nummer)

over te maken op rekeningnummer 1460 61 330

t.n.v. Holding Inspiration BV te Nijkerk.

Onderstroomboven Magazine is een "open source" templaet, geheel op vrijwillige basis uitgedroed, samengesteld, volgeschreven en uitgebracht. Reacties en bijdragen in woord en beeld zijn zeer welkom. Het gebruikte lettertype Futura verwijst naar de wonderbaarlijke jaren '60 en '70, toen de muze Verbeelding nog dacht dat macht binnen handbereik lag...

(ISBN 9789072475985 tbv Scanlaser)

# Inhoud

Onderstroomboven eMagazine 2.0  
21 juni 2013

Omslag	1
Colofon en inhoudsopgave	2
Templaat	3
Tesori van <i>Karin van de Kamp</i> <a href="http://www.theekamp.nl">www.theekamp.nl</a> en <a href="http://casadeitesori.blogspot.nl">casadeitesori.blogspot.nl</a>	3
Dichtbeeld "Op weg" van <i>Ernst du Pon</i>	4
Woordbeeldtaal, <i>Ewout Storm van Leeuwen</i>	4-6
Nog meer tesori	5
<i>Nadja Filtzer</i> , zangeres <a href="http://www.nadjazzda.com">www.nadjazzda.com</a>	7
Stelling: "Slechts heel weinigen..." <i>Gerbrand Muller</i>	8
Reacties hierop van <i>Sarah Morton</i> , <i>Hans Plomp</i> "Zielen op hun plek", schildericht	9 10
Meer reacties op <i>Gerbrand van Desirée van Woerden</i> en <i>Brighde de Wilde</i> , <i>Gerbrand</i> en <i>Hans</i> schrijven terug	11-13
"Spirituele wormholes", dichtbeeld van <i>Ernst du Pon</i>	14
"Ode aan..." gebedsicht van <i>Erwin Mulder</i>	14-16
Nog meer reacties op <i>Gerbrands</i> stelling	17-18
"Kat", dichtbeeld van <i>Ernst du Pon</i>	18
Taal en Trance, <i>Desirée van Woerden</i> (Met nog een tesori)	19-21
Letterbeeld "Sappho" van <i>Gerhard Lentink</i> <a href="http://www.gerhardlentink.nl">www.gerhardlentink.nl</a>	22
Woord en beeld, <i>Gerbrand Muller</i>	23-26
"Aardengel", schildericht	24
Nog twee tesori	26
Kwaliteit van een ware kunstenaar, <i>Hein van Elteren</i>	27-28
"Een luisterend oor", dichtbeeld van <i>Ernst du Pon</i>	29
Beeld en poëm van <i>Frank Lodeizen</i> en <i>Hans Plomp</i>	30-31
"Lente", schildericht	32
Flaptekst (achterzijde omslag)	34

# Tesori van Karin van de Kamp

## Templaat

In Onderstroomboven 2  
stoeien samen  
beeldend en verbaal,  
zijnsgericht en doelgericht,  
subjectief en objectief,  
lichaam en geest,  
rechter en linker hersenhelft,  
ervarend en oordelend,  
intuïtief en analytisch,  
scheppend en handelend,  
voelend en rationeel,  
ruimte en vorm,  
vrouwelijk en mannelijk:

Wat manifesteert dit spel?

Dualiteit?

Versmelten?

Ontstijgen?

Liefde?

A<sup>©</sup>



Tesori zijn schatjes.

Ze zijn klein.

Ze zien daarom veel dingen ietsje anders.

Anders dan wij, **grote** mensen.

Voor grote dingen zijn ze een beetje huiverig.

Grote dingen, grote taal, grote denkbeelden.

Denk-beelden.

## Dichtbeelden van Ernst du Pon

### Op weg



Banden rollen over asfalt  
Voetstappen op nachtelijk trottoir  
Vingers springen van toets naar toets  
Richting beginnend in omzwenning  
Vage glimlach speelt om lippen  
Hout knapt in het vuur  
Geur van verscheurde wolken  
Uitzinnig enthousiaste Tienerschreeuw  
Vogels trekken ronde lijnen door de lucht  
Volg het oude spoor  
Een snelle snuif zilte zeelucht  
'n verdwaalde kogel snort binnen gehoorsafstand langs  
Ik kijk even op  
M'n á propos verloren  
M'n horloge staat stil  
M'n paard briest en schraapt z'n hoef  
Ik sluit m'n mantel

# WOORDBEELDTAAL

woordenschikkingen gaan over in beelden,  
verbeelders laten letters dansen letters dansen

## Introductie themanummer op het +. van taal en beeld

De redactie van Onderstroomboven Magazine stelt met nauwelijks ingehouden plezier dit tweede nummer aan u voor. Een ander formaat, een andere opmaak, een

ander thema. Dit jaargetijde is het thema de kruisbestuiving tussen taalkunstenaars en beeldkunstenaars – niet zelden in één en dezelfde persoon verenigd.



Woorden kunnen een beeld beschrijven en tegelijk – typografisch – een beeld vormen. Aan de andere kant heeft elk beeld een heel verhaal te vertellen. Verbeelders zijn vanuit de aard van hun vak multidisciplinair. Zij gebruiken de taal van woorden, tegelijk met klanken van stem en instrumenten, gepaard aan de taal van het lichaam in drama, muziek en dans. Daarvan wil de redactie in dit tweede nummer getuige doen, voor zover het reikt.

In dit nummer vindt u hier en daar dichtwerk gekoppeld aan beelden. Schilderingen, tekeningen, objecten worden vergezeld door een poëem waarin de beelder in woorden expliciet probeert te maken wat al met het beeld wordt verteld. Het werkt daardoor tegelijk op verschillende hersengebieden in en dat... nee, dat wordt te technisch. Beleef het maar.

Het magazine is niet alleen een podium voor het werk van het collectief. Er worden heftige *debatten* in gevoerd over de eeuwige vraag: wat is kunst? Is iets kunst, een kunstje of geen kunst? Mag kwaliteit een criterium zijn? Wat is kwaliteit, wie bepaalt dat? Eenieder die ooit een manuscript naar een uitgever heeft gestuurd, iedere kunstenaar die werk heeft ingezonden, heeft zich afgewezen gevoeld als het ingezondene ongebruikt terugkwam. Gewogen en te licht bevonden. Er heeft blijkbaar een afweging plaats gevonden op basis van kwaliteitseisen, die onbekend, onbenoemd en onzichtbaar zijn, door mensen die even onzichtbaar zijn. Het is dus een wedstrijd. Wie wordt de eerste, de beste?

Dat is natuurlijk bijna platvloers relatief. Een uitgever denkt: welke mensen kopen mijn boeken? Zouden ze

ook dit boek kopen?

Bij twijfel geeft hij het niet uit.

Een galerie of exposant mikt ook op een doelgroep en weegt af door welk soort beeldend werk die aangetrokken worden.

Als een uitgever of exposant daar niet enige bedrevenheid in heeft, overleeft zijn zaak niet lang.

In het hier afgedrukte debat – in wezen een vervolg op dat in het eerste nummer – zult u voorstanders van “subjectieve beleving” hun standpunten zien verdedigen. Daar tegenover wordt de stelling geponeerd dat weinig gedichten poëzie zijn. Maar dat gaat uiteindelijk ook over beleving.

Er wordt wel gezegd: de tijd zal het leren. Als een gedicht na jaren nog gelezen wordt met een intense beleving, is het pas poëzie.

Zou daarin de sleutel te vinden zijn? Tijd? Maar dat gaat uiteindelijk toch ook over beleving?!

Als een gedicht na jaren nog gelezen wordt met een zekere beleving, wordt het pas als poëzie erkend door degenen die zich met taal bezighouden.

Zou daarin de sleutel te vinden zijn? Tijd? Maar waarom jaren? Enkele minuten of dagen kunnen misschien al voldoende zijn.

Stel, u leest een gedicht. Het doet u wat, u herinnert het zich een week later en u leest het nog een keer. Er vallen u opnieuw dingen op, u beleeft extra diepte bij de tweede lezing.

En een derde keer, u kent al regels uit uw hoofd.

U leest het voor aan een ander.

Maar ja, die vindt er niets aan.

Het dilemma blijft. U blijft het echter als ware poëzie verdedigen.

U leest het voor. Er komt iemand naar u toe die zijn bewondering uitspreekt en wil weten waar de betreffende dichtbundel is te verkrijgen.

Langzaam groeit er een besef onder een -uitverkoren-gezelschap, dat het betreffende gedicht ware poëzie is.

Kwaliteit heeft tijd nodig om gevestigd en erkend te worden; zou dat een aanvaardbare stelling zijn?

Terug naar het magazine.

Dit nummer is vormgegeven door Anke Kroon, die ook het thema “woordbeeld en beeldtaal” heeft aangedragen.

Elk nieuw nummer zal een verrassing worden. Qua vorm, thema en qua inhoud. Een tipje van de sluier over het derde nummer kunnen we al wel oplichten: het zal geheel gewijd zijn aan poëzie. Mogelijk zal het de vorm van een poëziebundel aannemen, wie weet... Voor korte verhalen verwijzen wij u naar het vierde nummer, dat in het vierde kwartaal gestalte zal krijgen. In ieder geval wordt de opmaat voor het derde nummer alvast gegeven door de polemiek die volgde op de stelling van Gerbrand Muller.

Gerbrand Muller heeft voor dit nummer op de achtergrond adviezen gegeven aan enkele auteurs van artikelen, als een soort “ghostwriter”, een “spookredacteur”. Het komt er op neer dat de functie van eindredacteur bij een open podium als Onderstroomboven tot een spagaat kan leiden tussen hoge kwaliteitseisen aan het geschrevene en de lage drempel die we hanteren. Het is de bedoeling dat in het vervolg zijn eindredacteurschap geleidelijk meer inhoud zal krijgen.

Het magazine Onderstroomboven is namelijk een zich spontaan vullend podium van, voor en door schrijvers, beelders en verbeelders. Ieder nieuw nummer start met een nieuw templaet (thema, indeling en vorm). Het groeit in een aantal onder de deelnemers rondgemailde bètaversies, culminerend in een eindresultaat rond de vier zonnependen. Het eindresultaat wordt vier keer per jaar als eBoek en in papieren vorm verspreid, waarna een nieuw templaet zich aandient. Het is “open source”: elkeen die een bijdrage wil leveren kan deelnemer worden aan het collectief. Wilt u alleen lezen en kijken: u kunt abonnee worden (zie colofon op blz 2).

Ewout Storm van Leeuwen

# Nadja Filtzer

Afgelopen Pinksterdag trad ik op in de circustent van Onderstroomboven bij 'Vurige Tongen' in Ruigoord. Meestal zing ik een combinatie van jazz-standards, chansons, tango's en Braziliaans repertoire met af en toe een eigen nummer. Deze keer heb ik als uitdaging als een soort retrospectief een compilatie gemaakt van alleen eigen nummers, zoals:

## Amsterdam Mijn Gouden Stad

*Het water bracht ons rijkdom: over zeeën kwam het goud.*

*En daarvan heeft de VOC hier glorieus gebouwd.*

*Grachtengevels met karakter, pracht en praal en vakmanschap.*

*Rondvaartboten vol toeristen die denken: "Nondeju wat knap!"*

*Langs het IJ rijzen gebouwen, die je trots begroeten als*

*je de stad komt binnenvaren: de Bib, het BIM, met jazz en wals.*

*Muziek in alle stijlen galmt over het water.*

*Studenten slaan de bruggen tussen vroeger, nu en later.*

*Amsterdam opent zijn poorten*

*Amsterdam mijn gouden stad*

*Ik hoef niet op reis, dit is ons paradijs*

*Amsterdam opent zijn hart.*

*Kleine bootjes, sloepen en een cruiseschip blaast z'n hoorn.*

*Mariniers schuimen de stad af en laten zich bekoorn.*

*Een dronken zwerver ingezakt, versuft zit hij op straat.*

*Een ex-junk zwaait zijn rode vlag, Verlicht bant hij het kwaad!*

*De hoeren in de rosse buurt en blauw op de Zeedijk.*

*De smartlap schalt uit het café, maakt iedereen gelijk.*

*Personeel en hoge heren, zingen luidkeels met elkaar.*

*Amsterdam omarmt zijn mensen en maakt een groots gebaar...*

*Amsterdam opent zijn poorten*

*Amsterdam mijn gouden stad*

*Ik hoef niet op reis, dit is ons paradijs*

*Amsterdam opent zijn hart.*

*En de vreemdeling van verre, weggejaagd en op de vlucht*

*Vond hier werk en warmte, veiligheid en frisse lucht.*

*De haven bood gastvrij een plek, een welkom in de stad.*

*Zodat hij met zijn sores toch veel mazzel heeft gehad.*

*Met een vlaamse friet van Achmed en een falafeltje van Kees,*

*Loop ik tevreden langs de kade, groet een punk, een Jordanees.*

*Een toek-toek scheurt voorbij, bellende fietsers sjeesen langs.*

*Een hiphopper met gouden tand, lacht en loopt of hij danst.*

*Surinamers, Brazilianen, Grieken, Joden, Marokkanen,*



Nadja won de publieksprijs in het Concours de la Chanson- Alliance Française. 2009.

*Chinezen, Italianen, Indiërs, Turken, Afrikanen.*

*Een palet van heel de wereld woont hier kleurrijk rond het IJ*

*Als Rembrandt dit had kunnen schilderen... Wat een schilderij!*

*Amsterdam opent zijn poorten*

*Amsterdam mijn gouden stad*

*Ik hoef niet op reis, dit is ons paradijs*

*Hier mag je zijn wie je bent....*

*.....*

*la la la la la la la la*

*la la la la la la la la*

*Laat golven van mensen maar komen*

*die gaan voor hun wensen en dromen.*

*Ik hoef niet op reis, dit is ons paradijs*

*Amsterdam opent mijn hart.*

Tekst: Nadja Filtzer, Muziek: N. Filtzer en Kees Post

Arrangement: Kees Post en André Vrolijk



# STELLING:

**'Slechts heel weinigen is het gegeven poëzie te kunnen schrijven,' zegt Gerbrand Muller**

*"Het paradijs verdedigen, tegen alle betweters en bulldozers in, de hemel op aarde vestigen, nieuw – zoals je het zelf bent, lezer – en dus schaar je je aan de zijde van de waarlijke poëzie."*

Op deze zin viel mijn oog toen ik Simon Vinkenoogs *Goede raad is vuur* voor de eerste maal opensloeg. "Waarlijke poëzie" suggereert dat er ook zoiets zou bestaan als niet waarlijke, niet echte poëzie. Maar niet echte poëzie is geen poëzie.

De meeste mensen lezen geen poëzie. Het lezen en genieten daarvan is voorbehouden aan de selecte en bevoorrechte groep mensen die het onderscheidingsvermogen hebben ontwikkeld om het kaf van het koren te kunnen scheiden, dat wil zeggen het verschil te zien tussen 'goede poëzie' (dus poëzie) en 'slechte poëzie' (dus geen poëzie). Ik meen over dat onderscheidingsvermogen te beschikken, misschien niet voldoende om alle poëzie op waarde te kunnen schatten, maar tenminste genoeg om vast te stellen dat ik geen dichter ben.

Hoe vaak heb ik niet, meestal 's nachts, in vervoering woorden op papier gezet die het begin leken te vormen van een gedicht! Woorden die meestal een voortzetting leken te vormen van het gedicht dat ik zojuist had gelezen en dat me in vervoering had gebracht. Maar bij die woorden is het helaas altijd gebleven. Als ik ze de volgende dag herlas kon ik me al nauwelijks meer voorstellen wat me nog geen twaalf uur geleden voor ogen had gestaan. De woorden die de losse woorden hadden moeten aaneen smeden tot een gedicht weigerden zich aan te dienen. Erger, er dienden zich woorden aan die

samen met de opgeschreven woorden een afschuwelijke tekst dreigden te zullen vormen, een tekst van de ergste soort die er bestaat, erger nog misschien dan het gedrochtelijke proza van managers en beleidslieden: een *pseudo-gedicht!* Het product van iemand die in de waan verkeert dat hij kan dichten en daarmee de wereld lastig valt.

Zo makkelijk als het op sommige momenten voor een dichter is om een gedicht te schrijven, zo moeilijk is dat voor mij. Niet moeilijk, onmogelijk! Ik zal nog eerder de Mount Everest beklimmen dan poëzie schrijven. Maar waarom zou ik het ook willen? Ik hoef maar op een rustig moment *The Golden Treasury of the Best Songs & Lyrical Poems (690 great English and American poems)* open te slaan, of *Verhaal van twee tuinen* van Octavio Paz (gedichten 1935-1996; met aan het eind het indrukwekkende, kort voor zijn dood geschreven *Antwoord en Verzoening*), of het gedicht *Zeil* van Lermontov, of een van de 21 Katernen van uitgeverij Brumes Blondes, of het wonderbare *O nachten van gedragene extase* van Leopold en de wereld wordt weer kortstondig heel.

Ik ben dan ook het levende bewijs dat niet "iedereen" een dichter is. Immers, zelfs in het onwaarschijnlijke geval, dat ik in principe niet wil uitsluiten, dat alle andere stervelingen poëzie zouden kunnen schrijven, is er sprake van iedereen minus één en dat is niet meer iedereen.

*(vervolg op blz 8)*

(Noot van de hoofdredacteur: 'Hij is waarlijk zonder zonde van het dichten en mag de eerste steen in het hoenderhok werpen.')

## Sarah Morton:

Zelf zou ik me ook geen 'ware' dichter willen noemen. Wel heb ik enkele gedichten geschreven. Voor mijn plezier. Ik heb niet de pretentie daar een groot publiek mee te bereiken.

Ik heb rake en ontroerende teksten gelezen van amateurs. Het klopte, omdat het uit hun hart kwam. Ook heb ik 'misbaksels' van bekende mensen gelezen.

Voor mij is poëzie dichten. Wanneer een tekst mij raakt en het voelt oprecht, is het werk geslaagd. Ook bevat poëzie beeldende taal. Nog meer dan bij proza geldt: 'Show, don't tell'.

Het gaat over thema's die voor mensen herkenbaar zijn, of die juist nieuwe werelden openen waarvan ze het bestaan niet vermoedden. Ook hoort het waarachtig en niet gekunsteld over te komen.

Het gevaar is dat je mensen hun plezier ontnemt, als je het gaat hebben over een "bevoorrechte, selecte groep". Zowel in het lezen als schrijven. Het is altijd een kwestie van perspectief, achtergrond en visie. Voor mij hoeft het niet hoogdravend te zijn.

Voorbeelden noemen van poëzie vind ik weer sterk in deze 'discussie'.

Een mooi, ontroerend en beeldend lied dat in me opkomt is *Nightporter* (David Sylvian).

## Hans Plomp:

**'Jeder Mensch ein Künstler', stelde Joseph Beuys.**

Dat is ook het uitgangspunt van Ruigoord, dat er in elkeen een creatieve vonk schuilt. Zoiets als de "goddelijke vonk". Maar dat iedereen dichter is, tot op zekere hoogte, als je sinterklaas meetelt. Ook kan niet iedereen tekenen, zingen, dansen, etc.

Elk vogeltje zingt zoals het gebekt is, zal ik maar zeggen.

Een reiger heel anders dan een leeuwerik....

Wat mij betreft, alle vormen van kunst betekenen voor mij alleen iets als ik erdoor "geraakt" word. Wat raakt mij? Wat mij ontroert. aan het lachen maakt, verbluft, overweldigt, kippenvol of kosmische ervaring, etc.

Behoorlijk subjectief.

Ik begrijp niet dat mensen geraakt worden door heavy

metal, Rem Koolhaas, marsmuziek, Andre Hazes (beetje kan ik dat nog meevoelen), Barret Newman, gangsta rap, psalmen, Wilhelmus, etc. Daardoor word ik hoogstens negatief geraakt...

Tja, wat is kunst?

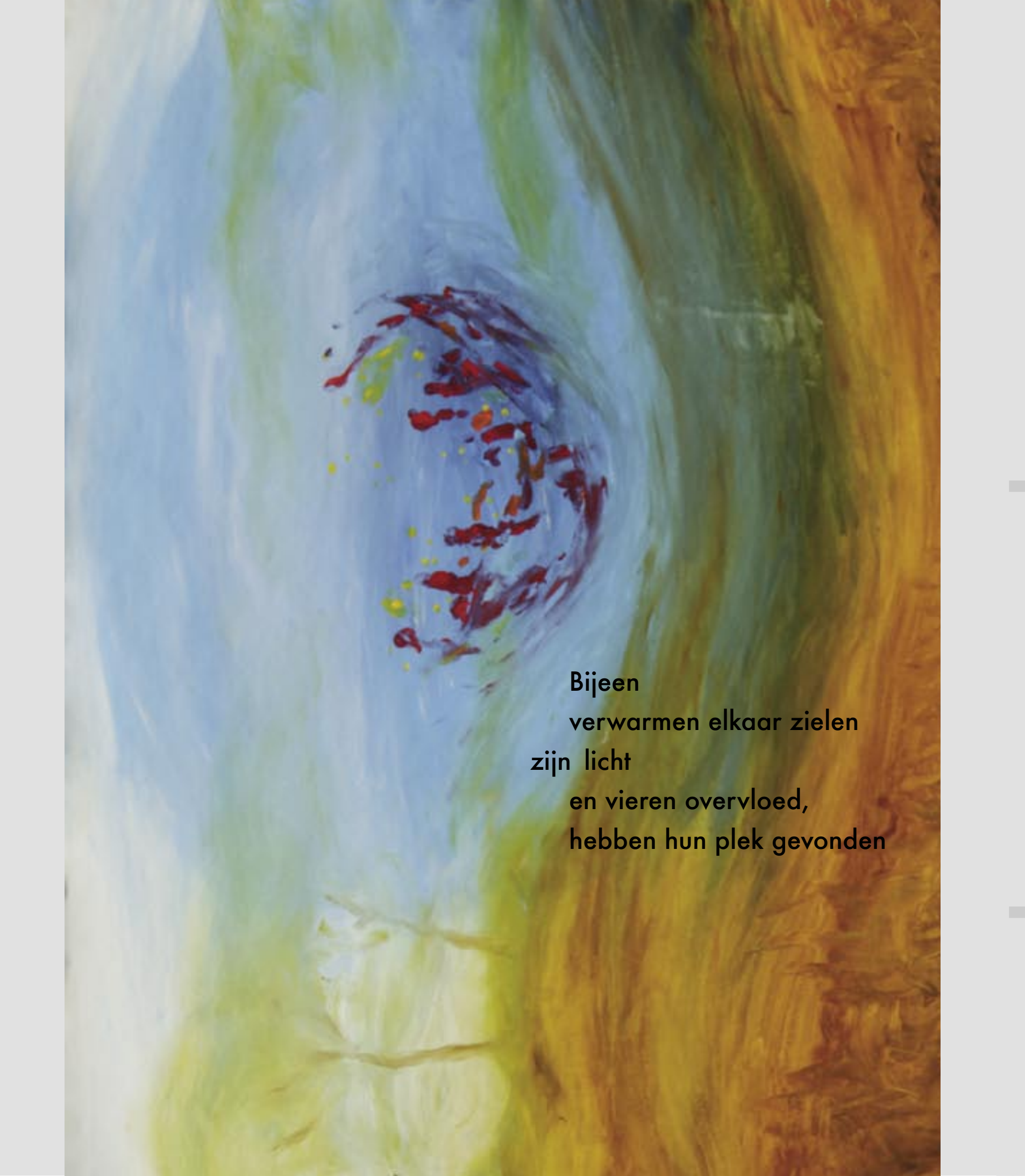
Natura Artis Magistra. De rest doet mij weinig.

Het zou niet zo erg zijn, als er geen "kunstmaffia" bestond, die ongeveer alles wat ik mooi vind, mij raakt, belachelijk maakt of boycot..En voor wat ik lelijk vind miljoenen neertelt...

"De wereld is een gekkenhuis, maar gek genoeg voel ik me thuis" schreef mijn vriendin Baafje Wezelman. Dat raakt me.



Merapi Obermayer leest voor uit eigen werk op het Vurige Tongen Festival te Ruigoord, 20 mei 2013

An abstract painting featuring a central, swirling vortex of red and purple hues. The background is composed of broad, textured brushstrokes in shades of light blue, green, and yellow. The overall composition is dynamic and expressive, with a focus on color and movement.

**Bijeen  
verwarmen elkaar zielen  
zijn licht  
en vieren overvloed,  
hebben hun plek gevonden**

(vervolg van blz 9)

## Desireé van Woerden:

Poëzie is al heel oud; ouder zelfs dan schrift. Bij natuurvolken worden juist ook allerlei poëtische vormen: rijm, alliteratie, metrum, en daarbij zeker ook zang gebruikt om verhalen te kunnen onthouden en over te dragen op het nageslacht. Poëzie kan magisch zijn: bezweringen, toverformules, aanroepingen, mantra's, puja's, enz. zijn in de regel zeer poëtisch. Hier wordt taal zelfs gebruikt om andere bewustzijnstoestanden te bereiken, tot aan, in sommige gevallen, een verlichte staat van geest toe.

Ook psalmen zijn erg poëtisch trouwens! Het verwonderde me enigszins, Hans dat deze jou hooguit negatief kunnen raken. Over koning David is een hoop te zeggen; ik denk niet dat de Filistijnen hem als een fijnbesnaard mens hebben ervaren, maar dichten kon hij en een romanticus was hij ook en iemand met sterk religieuze ervaringen. Ik kan me voorstellen, dat een stijve vertaling in de Statenbijbel je niet erg kan bekoren en een uitvoering door een stoffige, streng gereformeerde gemeente, die niet kan zingen evenmin. Het is maar welke connotatie's je erbij hebt. Ik ben niet christelijk opgevoed; dat scheelt. Ik ben wel opgegroeid met oude muziek. Psalmen ken ik in bewerkingen van o.a. Bach, Schütz en Sweelinck. Nou, die muziek raakt me nog steeds heel diep; een combinatie van de muziek en de tekst. In het Duits zijn die teksten trouwens ook al een stuk beter te pruimen; gewoon beter vertaald, denk ik. Ik heb ooit een mystieke ervaring gehad toen ik naar een bewerking van Mendelssohn luisterde van psalm 42: *Wie der Hirsch schreit*.

Ook voor mij is poëzie veel ruimer dan wat het "kleine Nederlandse litteraire kliekje" als zodanig zou accepteren. Het is een uitingsvorm, die zoals ik al zei heel oud is; heel oer en die we mensen niet mogen ontnemen door hem enkel toe te dichten aan "grote litteraire genieën" wat of wie dat ook moge zijn.

Niet alleen het plezier zouden we mensen ontnemen, maar ook de mogelijkheid iets over te dragen wat heel diep in hen leeft; uiting te geven aan hun inspiratie. Misschien is poëzie wel de taal van de ziel.

Maar met lang niet alle zielen kan of wil ik me op dit moment verbinden. Velen stralen iets uit en brengen iets voort waar ik zelfs een afkeer van kan hebben. Er wordt

een hoop wanstaltige herrie geproduceerd waar ik me, als ik kan, regelmatig heel snel voor uit de voeten maak. Maar ik weet ook dat die zielen allemaal een hele grote waarde hebben, het recht hebben hun eigen lied te zingen en uiteindelijk de verlichting zullen bereiken.

## Brighe de Wilde

*Als er in iemand het verlangen brandt om iets te geven, bestaat er op de wereld minstens één persoon die dit verlangt te ontvangen; dat maakt het de moeite waard.*

Net dit ene woord of deze ene zin, geschreven door die ene persoon op dit moment, ontvangen door de lezer op dat moment kan het vonkje van verlichting teweeg brengen. Met verlichting bedoel ik dat de ziel wordt geraakt, waardoor er opnieuw iets gaat stromen, we meer van onszelf worden. Hoe meer we ons van de toch steeds veranderende schoonheidsnormen kunnen bevrijden, hoe interessanter, we komen steeds meer thuis in een weten dat we helemaal oké zijn zoals we zijn. Blank papier is ook een spiegel, wat we erop zetten en hoe we er dan naar kijken en over oordelen vertelt heel veel over onszelf. Mijn vriend speelt soms dissonanten tijdens onze soundhealingen, het zijn juist deze "valse" noten die vaak het meeste losmaken waardoor iemand dieper in diens ziel kan afdalen.

## Gerbrand Muller:

Mijn aanzet tot een vurige discussie heeft vier reacties opgeleverd. Laat het onderstaande ook de anderen ertoe drijven in de pen te klimmen.

### 1. Uit het hart

Sarah schrijft dat ze 'rake en ontroerende teksten van amateurs' heeft gelezen. 'Het klopte, omdat het uit hun hart kwam.' Het kan zijn dat de teksten die ze las raak en ontroerend waren, maar gedichten die 'uit iemands hart' komen zijn voor mij helaas meestal niet te pruimen. De bezitter van het hart mag zijn tekst met de meest waarachtige bedoelingen hebben geschreven, met waarachtige bedoelingen alleen schrijf je nog geen

waarachtig gedicht. Alle poëzie komt uit het hart, maar niet alles wat uit het hart komt is poëzie.

## 2. Hans Plomp citeert Joseph Beuys: 'Jeder Mensch ein Künstler'

Octavio Paz schreef: 'We hebben allemaal zonder uitzondering gedurende een ogenblik wel iets gemerkt van de ervaring van de scheiding en van de vereniging. De dag waarop we werkelijk verliefd waren en wisten dat dat ogenblik eeuwig was, hoewel we die zekerheid later verraden hebben; wanneer we in de oneindigheid van onszelf vielen en de tijd zijn binnenste opende en we onszelf aanschouwden als een gezicht dat verdwijnt en een woord dat herroepen wordt; de middag waarop we die boom zagen midden in het veld en we raadden wat de bladeren zeiden, hoewel we ons dat nu niet meer herinneren, de trilling van de hemel, het oplichten van de witte muur waar het laatste licht op viel; op een morgen toen we uitgestrekt in het gras het geheime leven van de planten hoorden; of 's nachts aan het water tussen de hoge rotsen. Alleen of met anderen hebben we het Zijn gezien en het Zijn heeft ons gezien. Is het het andere leven? Het is het ware leven, het leven van alle dagen.' (*De wenteling van de tekens*, gepubliceerd in *Zonnestein*, Meulenhoff 1974, p. 133. 'De scheiding en vereniging': d.w.z. de scheiding van het zijn (el ser), die wordt ervaren 'als een val, een gevoel of men alleen is in een vreemde wereld', en de vereniging met het zijn, die wordt ondergaan als eenwording met het geheel.)

Iedereen is het vermoedelijk wel gegeven om één of meerdere malen iets van de door Octavio Paz beschreven 'vereniging' met het Zijn te ondergaan, weinigen is het beschoren om iets te scheppen waarin die ervaring wordt beschreven en iets doorschemert van het raadsel van het bestaan. Om woorden te schrijven die raken aan wat niet te zeggen valt. Woorden die regen zijn, de schittering in water, de ontzaglijkheid van een wolk.

## 3. Psalmen

Poëzie is oud, schrijft Desirée, ouder dan schrift. Dat is waar. Psalmen noemt ze 'erg poëtisch'. Het verwondert haar enigszins dat deze Hans hooguit 'negatief' kunnen raken.

'Bewaar mij als de appel van het oog, berg mij, in de schaduw van uw vleugelen,...' 'Verlos mij, o God, want het water is gekomen tot aan de lippen; ik ben verzonken in

bodemloos slijk...':

Poëzie die de gelovige vertroost en opheft en ook mij ongelovige treft. Maar arm kind dat op zondag uren lang wordt gedwongen op een harde kerkbank naar Gods woord te luisteren en in gebed en gezang zijn vrees voor de Heer te belijden.

(Geciteerde psalmregels van resp. psalm 17 en 69.)

## 4. Vonk van verlichting en schoonheidsnormen

'Als er in iemand het verlangen brandt om iets te geven, bestaat er op de wereld minstens één persoon die dit verlangt te ontvangen, dat maakt het de moeite waard,' schrijft Britta. 'Net dit ene woord of deze ene zin, geschreven door die ene persoon op dit moment, ontvangen door de lezer op dat moment kan het vonkje van verlichting teweeg brengen.'

Ik zou graag willen dat het waar was. Zoals ik ook wel zou willen dat God mij als de appel van het oog bewaarde. Dat laatste kan ik me overigens beter voorstellen dan dat minstens één persoon zou verlangen te ontvangen wat een ander wil geven. Ik kan het me bij nader inzien zelfs helemaal niet voorstellen. Ja, wat bedoelt Britta eigenlijk precies? Wat je ook schrijft, wanneer je dat doet in een brandend verlangen om iets te geven, zal er altijd minimaal één ander zijn die door je woorden getroffen wordt. En niet zomaar getroffen, het zal een vonkje van verlichting teweegbrengen en (voegt ze er in de derde zin aan toe) 'er zal in zijn ziel iets gaan stromen waardoor hij weer meer van zichzelf wordt.'

Nu kan ik me niet voorstellen dat een tekst die één iemand raakt, niet ook altijd enkele of tamelijk veel anderen zal treffen. Zo'n tekst drukt dan iets uit dat een ander kan navoelen, en als één ander het kan, zullen meerderen het kunnen.

Zo'n tekst kan overigens best een larmoyant liedje van Marco Borsato of Guus Meeuwis zijn, ja hun teksten en die van hun collega's ontroeren zelfs een veel groter aantal mensen dan gedichten van Leopold of Bloem ooit zullen doen. Want er zijn nu eenmaal naar verhouding maar weinig mensen ontvankelijk voor poëzie – in deze spetterende tijd waarschijnlijk nog veel minder dan vroeger.

Borsato hoeft maar enkele regels te schrijven om de harten van honderdduizenden mensen te winnen. Hoe

anders is het lot van de jonge schrijver die kortgeleden Dostojevski en Lautréamont heeft gelezen en nu een eigenaardige geschiedenis die hem voor ogen zweeft op papier wil zetten. Na een maand heeft hij een paar honderd pagina's volgeschreven. Hij herleest en verscheurt ze, begint opnieuw, streept alles weer door, plakt ten einde raad de verscheurde bladzijden weer aan elkaar... Maar ik vergeet dat we nu niet meer met de pen of op de schrijfmachine schrijven. Na een maand leest hij de eerste pagina's op het scherm van zijn computer over, deliet het hele document, begint opnieuw, deliet elke zin, slaat met zijn vuist op het toetsenbord... Een jaar later is de roman af, hij leest hem uitgeprint over op een bank in een park, verscheurt alles en gooit de snippers in een afvalbak. Een wandelaar die later langskomt vist een paar snippers eruit en steekt er een in zijn broekzak. Door een samenloop van omstandigheden ontmoet die wandelaar een paar weken later de schrijver (ze zitten tegenover elkaar in de trein, het is boekenweek en ze reizen beiden gratis op vertoon van het boekenweekgeschenk). Ze raken in gesprek. De wandelaar vertelt over de snippers die hij uit de afvalbak heeft gehaald en laat hem de snippet zien die hij in zijn broekzak heeft gestoken. *...weer uit de heksenwaag haar stem een zingende zaag...* Die woorden hebben hem getroffen, hij kan niet zeggen waarom, misschien juist wel omdat ze zo volkomen knots zijn. De schrijver onthult dat hij de auteur van het verscheurde manuscript is en verzoekt de wandelaar de snippet in kleine stukjes te scheuren, want het is een walgelijke zin die volstrekt niet weergeeft wat hij bedoelde. De wandelaar weigert, de schrijver tracht de snippet aan de wandelaar te ontfutselen en er ontstaat een handgemeen... Vooruit, het kan dus tóch, de schrijver heeft althans deze ene zin niet voor niets geschreven, één ander mens werd erdoor getroffen. Helaas maakt het hem niet gelukkig.

Maar is er dan ook 'iets in hem gaan stromen' en is hij 'meer van zichzelf' geworden? Ik ga niet raden wat Britta daarmee bedoelt, maar spoor haar aan het zelf uit te leggen.

Ze vervolgt: 'Hoe meer we ons van de toch steeds veranderende schoonheidsnormen kunnen bevrijden, hoe interessanter vind ik, we komen steeds meer thuis in een weten dat we helemaal oké zijn zoals we zijn.'

Maar, maar, maar. Zonder schoonheidsnormen bestaat er

geen schoonheid. Schoonheid openbaart zich in de vorm. De vorm kan eindeloos variëren, maar blijft aan grenzen gebonden. Ook Britta's vriend blijft binnen de grenzen als hij, zoals ze in een p.s. vertelt, tijdens hun soundhealingen dissonanten speelt. De noten zijn 'vals' dankzij de schoonheidsnormen waarvan zij zich wil bevrijden, en zullen dat ook blijven zolang bepaalde intervallen minder harmonisch in ons gehoor liggen dan andere. Dankzij de dissonanten blijven Schuberts doorwerkingen mij altijd weer ontroeren en zal ik nooit genoeg krijgen van Bachs sonates en partita's.

'Blank papier is ook een spiegel,' schrijft Britta, 'wat we erop zetten en hoe we er dan naar kijken en over oordelen vertelt heel veel over onszelf.'

Nu even precies. Blank papier is niet meer blank zodra je er iets op schrijft, dus de spiegel in Britta's vergelijking lijkt me niet zozeer het papier als wel de tekst die we erop schrijven. Maar of die tekst iets 'over onszelf' vertelt is en blijft toch afhankelijk van de vorm en dus van de door Britta blijkbaar vermaledijde normen...



### Hans Plomp:

Aan de discussie wil ik bijdragen mijn introductie van de gedichtenbundel Venus in Holland uit 1981. Ik sta er nog helemaal achter! k Heb t wel een beetje bewerkt.

### *Poezie is onze voelspriet.*

De eerste poging tot verwoording van het onzegbare. Diepe emoties, bewustwordingen, invallen, overpeinzingen. Een gedicht is nog nooit eerder zo geschreven.

*'De meest individuele expressie van de meest individuele*

(vervolg op blz 17)